

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ MUHITNI YARATISHDA DIREKTORNING BOSHQARUV KOMPETENSIYALARI

G'aniyeva Sitorabonu Alisher qizi
Sirdaryo tuman 23 DMTT direktori

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni shakllantirishda direktorning boshqaruv kompetensiyalari, rahbarlik uslublari va jamoa bilan samarali hamkorlik mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik jamoada sog'lom psixologik iqlimni ta'minlash, bolalar rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish omillari ochib beriladi. Amaliy tavsiyalar orqali direktor faoliyatini takomillashtirish yo'llari ko'rsatib o'tiladi.*

Kalit so'zlar: *psixologik muhit, boshqaruv kompetensiyasi, MTT direktori, jamoa iqlimi, liderlik, pedagogik hamkorlik.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются управленческие компетенции руководителя дошкольной образовательной организации в создании психологически безопасной среды. Анализируются стили руководства, механизмы эффективного взаимодействия с педагогическим коллективом, а также факторы, влияющие на формирование благоприятного психологического климата. Представлены практические рекомендации по совершенствованию деятельности руководителя.*

Ключевые слова: *психологическая среда, управленческая компетенция, директор ДООУ, климат коллектива, лидерство, педагогическое взаимодействие.*

Annotation: *This article examines the managerial competencies of a preschool institution director in creating a psychologically safe environment. Leadership styles, effective collaboration mechanisms with staff, and factors influencing a positive psychological climate are analyzed. Practical recommendations for improving leadership effectiveness are also provided.*

Keywords: *psychological environment, managerial competence, preschool director, team climate, leadership, pedagogical collaboration*

Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim sifatini oshirish, bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash va ular uchun qulay psixologik muhit yaratishni ustuvor vazifa sifatida belgilamoqda. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu sababli, mazkur davrda yaratilgan psixologik muhit bolaning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni yaratish nafaqat pedagoglar faoliyatiga, balki rahbarning boshqaruv uslubiga ham chambarchas bog'liqdir. Xususan,

direktorning liderlik kompetensiyalari, jamoa bilan samarali muloqot o‘rnatish qobiliyati, nizolarni boshqarish, pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish ko‘nikmalari muhit sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu jihatdan qaraganda, direktor faqatgina ma‘muriy boshqaruvchi emas, balki psixologik muhitni shakllantiruvchi yetakchi shaxs sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, pedagogik jamoada yuzaga keladigan stress holatlari, kasbiy kuyish, o‘zaro tushunmovchiliklar va kommunikativ muammolar ko‘pincha boshqaruv jarayonidagi kamchiliklar bilan bog‘liq bo‘ladi. Bu esa o‘z navbatida bolalar bilan ishlash sifatiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shunday ekan, maktabgacha ta‘lim tashkilotida sog‘lom psixologik iqlimni shakllantirishda direktorning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — maktabgacha ta‘lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni yaratishda direktorning boshqaruv kompetensiyalarini tahlil qilish, ularning amaliy ahamiyatini ochib berish hamda samarali boshqaruvni ta‘minlashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Maqolaning vazifalari quyidagilardan iborat: psixologik xavfsiz muhit tushunchasini ilmiy jihatdan yoritish, direktorning asosiy boshqaruv kompetensiyalarini aniqlash, pedagogik jamoada ijobiy psixologik iqlimni shakllantirish usullarini tahlil qilish hamda mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqish.

PSIXOLOGIK XAVFSIZ MUHIT TUSHUNCHASI VA UNING KOMPONENTLARI

Psixologik xavfsiz muhit — bu shaxsning o‘z fikrini erkin ifoda eta olishi, xatolardan qo‘rqmasdan faoliyat yuritishi, o‘zini hurmat va qo‘llab-quvvatlash muhitida his qilishi bilan tavsiflanadigan ijtimoiy-psixologik sharoitdir. Maktabgacha ta‘lim tashkiloti doirasida bunday muhit nafaqat bolalar, balki pedagoglar va boshqa xodimlar uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan sog‘lom psixologik muhit ta‘lim-tarbiya jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Psixologik xavfsizlik tushunchasi zamonaviy pedagogika va psixologiyada keng qo‘llanilib, u shaxsning ichki erkinligi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy faolligi bilan bevosita bog‘liqdir. Agar muhitda qo‘rquv, bosim yoki doimiy tanqid ustun bo‘lsa, bu nafaqat pedagoglarning ish faoliyatiga, balki bolalarning rivojlanishiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Aksincha, qo‘llab-quvvatlovchi va ochiq muhit bolalarda ishonch, tashabbuskorlik va mustaqillikni rivojlantiradi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhit bir nechta muhim komponentlardan tashkil topadi. Birinchi komponent — emotsional qo‘llab-quvvatlash bo‘lib, bunda bolalar va pedagoglar o‘zlarini qadrlangan va tushunilgan holda his etadilar. Ikkinchi komponent — ochiq va samimiy muloqot, ya‘ni jamoa a‘zolari o‘rtasida ishonchga asoslangan kommunikatsiyaning mavjudligi. Uchinchi komponent — adolatli boshqaruv va munosabat, bunda rahbar tomonidan barcha xodimlarga teng va hurmat bilan yondashiladi.

To‘rtinchi komponent — psixologik barqarorlikni ta‘minlash, ya‘ni stress va nizolarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarining mavjudligi.

Shuningdek, psixologik xavfsiz muhitning yana bir muhim jihati — bu xatolarga nisbatan munosabatdir. Agar tashkilotda xatolar jazolash vositasi sifatida emas, balki o‘rganish imkoniyati sifatida qabul qilinsa, bu jamoada innovatsion fikrlash va rivojlanishga zamin yaratadi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun bunday yondashuv ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta‘lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni yaratish tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda rahbarning roli nihoyatda muhim bo‘lib, u nafaqat tashkiliy, balki psixologik omillarni ham chuqur hisobga olishi zarur.

MTT DIREKTORINING BOSHQARUV KOMPETENSIYALARI

Maktabgacha ta‘lim tashkilotida samarali boshqaruvni ta‘minlash, avvalo, direktorning kasbiy va shaxsiy kompetensiyalariga bevosita bog‘liqdir. Zamonaviy ta‘lim tizimida rahbar nafaqat tashkiliy ishlarni muvofiqlashtiruvchi, balki jamoani ruhlantiruvchi, psixologik muhitni shakllantiruvchi va innovatsion jarayonlarni boshqaruvchi yetakchi sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bois direktor faoliyatida boshqaruv kompetensiyalari tizimli ravishda rivojlangan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Direktorning muhim kompetensiyalaridan biri — liderlik qobiliyatidir. Lider sifatida rahbar jamoani umumiy maqsad sari yo‘naltira olishi, xodimlarni ilhomlantirishi va ularning ichki motivatsiyasini uyg‘ota olishi lozim. Samarali liderlik demokratik boshqaruv uslubi bilan uyg‘unlashganda, jamoada o‘zaro hurmat va ishonch muhitini yaratadi.

Keyingi muhim kompetensiya — kommunikativ ko‘nikmalardir. Direktorning aniq, tushunarli va ochiq muloqot olib borishi pedagogik jamoada ijobiy psixologik iqlimni shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Faol tinglash, fikrlarni to‘g‘ri yetkazish, konstruktiv fikr-mulohaza bildirish kabi ko‘nikmalar rahbarning samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, emotsional intellekt direktor faoliyatida alohida o‘rin tutadi. O‘z his-tuyg‘ularini boshqara olish, boshqalar hissiyotlarini anglash va ularga mos ravishda munosabat bildirish rahbarga murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish imkonini beradi. Emotsional intellekti yuqori bo‘lgan rahbar jamoada nizolarni yumshoq hal etadi va stress holatlarini kamaytiradi.

Direktorning yana bir muhim kompetensiyasi — qaror qabul qilish va muammolarni hal etish qobiliyatidir. Maktabgacha ta‘lim tashkilotida turli vaziyatlar yuzaga kelishi tabiiy bo‘lib, rahbar tezkor va asosli qarorlar qabul qila olishi zarur. Bu jarayonda vaziyatni tahlil qilish, muqobil variantlarni ko‘rib chiqish va eng maqbul yechimni tanlash muhimdir.

Bundan tashqari, nizolarni boshqarish ko‘nikmalari ham direktor uchun zarur kompetensiyalardan hisoblanadi. Pedagogik jamoada yuzaga keladigan kelishmovchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni konstruktiv yo‘l bilan hal etish sog‘lom psixologik muhitni saqlashga xizmat qiladi. Rahbarning adolatli va xolis yondashuvi jamoa a‘zolari o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, MTT direktorining boshqaruv kompetensiyalari ko‘p qirrali bo‘lib, ular nafaqat tashkilot faoliyatining samaradorligini, balki undagi psixologik muhit sifatini ham belgilaydi. Ushbu kompetensiyalarni muntazam rivojlantirish rahbarning kasbiy muvaffaqiyati va jamoaning barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

PEDAGOGIK JAMOADA IJOBIY PSIXOLOGIK IQLIM YARATISH USULLARI

Maktabgacha ta‘lim tashkilotida pedagogik jamoaning samarali faoliyati ko‘p jihatdan undagi psixologik iqlimga bog‘liqdir. Ijobiy psixologik iqlim mavjud bo‘lgan jamoada xodimlar o‘z faoliyatidan qoniqish hosil qiladi, o‘zaro hamkorlik mustahkamlanadi va umumiy maqsadlarga erishish jarayoni samaraliroq kechadi. Shu bois, direktor tomonidan jamoada sog‘lom va qo‘llab-quvvatlovchi muhitni yaratish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Bunday muhitni shakllantirishning muhim usullaridan biri — motivatsiyani oshirishdir. Pedagoglarni moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish, ularning mehnatini e‘tirof etish va qo‘llab-quvvatlash jamoada ijobiy kayfiyatni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, kichik yutuqlarni ham qadrlash pedagoglarda o‘ziga ishonchni oshiradi va yanada samarali ishlashga undaydi.

Keyingi muhim usul — ochiq va samimiy muloqotni yo‘lga qo‘yishdir. Jamoa a‘zolari o‘z fikr va takliflarini erkin bildira oladigan muhitda ishlashni afzal ko‘radilar. Direktor tomonidan muntazam suhbatlar, fikr almashish uchrashuvlari va muhokamalar tashkil etilishi ishonch muhitini mustahkamlaydi. Bu esa o‘z navbatida kelishmovchiliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Shuningdek, jamoaviy ishlashni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Turli treninglar, seminarlar, guruhli loyihalar orqali pedagoglar o‘rtasida hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish mumkin. Bunday faoliyatlar jamoada birdamlikni kuchaytiradi va o‘zaro yordam muhitini yaratadi.

Ijobiy psixologik iqlimni ta‘minlashda adolatli va shaffof boshqaruv ham muhim o‘rin tutadi. Direktor tomonidan qarorlar qabul qilishda ochiqlik va xolislikka rioya qilinishi jamoada ishonchni oshiradi. Har bir xodimga teng munosabatda bo‘lish, ularning fikrini inobatga olish sog‘lom muhitni shakllantiradi.

Bundan tashqari, psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini yo‘lga qo‘yish zarur. Pedagoglarning kasbiy kuyishini oldini olish, stress holatlarini kamaytirish uchun psixologik treninglar, individual suhbatlar va relaksatsiya mashg‘ulotlarini tashkil etish samarali natija beradi. Bu nafaqat pedagoglarning ruhiy holatini yaxshilaydi, balki ularning ish faoliyatiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jamoada ijobiy psixologik iqlimni yaratish tizimli va uzluksiz jarayon bo‘lib, u direktorning ongli va maqsadli faoliyatini talab qiladi. Bunday muhit yaratilgan taqdirda, ta‘lim sifati oshadi, jamoada barqarorlik va rivojlanish ta‘minlanadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Maktabgacha ta‘lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni yaratish ta‘lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqotlar va

amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, sog'lom psixologik iqlim mavjud bo'lgan jamoada pedagoglarning kasbiy faoliyati samarali tashkil etiladi, bolalarning rivojlanishi esa ijobiy yo'nalishda kechadi. Shu jihatdan, mazkur jarayonda direktorning boshqaruv kompetensiyalari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Maqola davomida tahlil qilinganidek, psixologik xavfsiz muhitni shakllantirish uchun rahbar nafaqat tashkiliy, balki psixologik yondashuvlarni ham chuqur egallagan bo'lishi zarur. Xususan, liderlik, kommunikativlik, emotsional intellekt, nizolarni boshqarish va qaror qabul qilish kabi kompetensiyalar direktor faoliyatining asosini tashkil etadi. Ushbu ko'nikmalar pedagogik jamoada ishonch, hamkorlik va o'zaro hurmat muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Shuningdek, ijobiy psixologik iqlimni ta'minlashda ochiq muloqot, rag'batlantirish, jamoaviy faoliyatni rivojlantirish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini yo'lga qo'yish muhim omillar sifatida e'tirof etildi. Bunday yondashuvlar orqali pedagoglarning kasbiy kuyishi oldi olinadi, ularning ishga bo'lgan motivatsiyasi oshadi va umumiy faoliyat samaradorligi ta'minlanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni keltirish mumkin:

- MTT direktorlarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus trening va seminarlarni tizimli tashkil etish;
- Pedagogik jamoada ochiq muloqot va fikr almashish madaniyatini shakllantirish;
- Xodimlarni muntazam rag'batlantirish va ularning mehnatini e'tirof etish tizimini joriy etish;
- Psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish hamda pedagoglar uchun psixologik yordam mexanizmlarini yo'lga qo'yish;
- Kasbiy kuyishning oldini olish maqsadida relaksatsion va psixoprofilaktik tadbirlarni muntazam o'tkazish;
- Innovatsion boshqaruv usullarini, jumladan, kouçing va mentoring yondashuvlarini amaliyotga joriy etish.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, maktabgacha ta'lim tashkilotida psixologik xavfsiz muhitni yaratish kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda direktorning kasbiy mahorati, insoniy fazilatlar va boshqaruv kompetensiyalari asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan tizimli ishlar nafaqat jamoa samaradorligini oshiradi, balki bolalarning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga ham mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'lim davlat standarti. – Toshkent, 2020.
2. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev J. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

3. Abduqodirov A. A. Ta’limni boshqarish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O’qituvchi, 2018.
4. Turg’unov S. T. Pedagogik jarayonni tashkil etish va boshqarish. – Toshkent: Tafakkur, 2019.
5. Xodjayev B. X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2020.
6. Yo’ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O’qituvchi, 2016.